

Die Zukunft der Harzung. Von Prof. Gy. Roth.
Auszug erfolgt mit dem Schlussteil der Abhandlung.

*

L'avenir du gemmage. Par le Prof. J. Roth.
Le résumé sera donné à la fin du mémoire.

*

The Future of Resin-Tapping. By Prof. Gy. Roth.
Summary will be published with the last instalment.

Az alföldi erdők helyzete a mai Magyarországon.

Irta: **Babos Imre** kir. főerdőmérnök.

Kezdetben vala a tengerfenék s ami utána maradt, az nem sokat ért. Ingoványos, turjános, homokbuckáktól tarkított, legelhagyatottabb része az országnak, ahol menedéket talált az alföldi betyár, s ahol még a huszas évek végéig is kalandos vállalkozás volt a pusztára vezető út. Hivatali eleim felszerelésében leltári tárgy volt egy otromba nagy pisztoly, faládába lakatolva. A pisztoly a kocsilárában pihent, a lakatkulcs többnyire otthon maradt, s jaj lett volna, ha történetesen egyszer hivatalos használatba kellett volna venni a veszélyes nagy mordályt. Kalandosnak azért még mindég kalandos volt a pusztai kiszállás, bár nem a zsiványok, de az úttalan utak miatt. Még ma is, ha komolyra fordul az idő, járhatatlanná válnak a részben ki nem épített útvonalak, a kiépülteket belepi a hó s mint legutóbb három éven át: hetekig ki nem teheti az ember a pusztákra a lábát.

Ez az a környezet, amelyet a világháború utáni megcsonkulásunkkor az elrabolt erdőségek helyébe beerdősíteni rendelt a törvényhozás. Szebbnél-szebb, színes plakátok is biztatták a népet: ültessen fát, mert azé a jövő. Egy új honfoglalással felér az a nevelőmunka, amellyel a fát csak hírből ismerő, azt ösztönösen gyűlölő pusztai magyarokat a fa szeretetére bírtuk rá. Talán bántotta a végtelenséghez szokott nézésüket az útjába kerülő süvölvény faegyed, holott máskor csak a láthatáron tündöklő délibáb szabott határt annak. Tény, hogy még a húszas évek vége telé is egy-egy alföldi szolgabírónak teméntelen baja volt azokkal az atyafiakkal, kik csak úgy, virtusból, állandóan derékban tördelték el a megyei utak szélére plántált nyár- s egyéb fákat: A pusztázó magyar asszonya elvből csak trágyával fütötte kenyérsütés előtt a kemencéjét, nem nagy hasznára az alföldi mezőgazdaságnak.

Az alföldfásítás előrehaladása — mert bármi furcsának tűnik fel: igenis, előrehaladt az — lassankint rászoktatta az embereket arra, hogy részes famunkát vállaljanak, sőt fát is vegyenek. A trágyát okosabbra fordították, a kemencékbe rőzsét dugtak helyette. Igen lassú folyamat volt, de olyan mély gyökeret eresztett, hogy ma már bajosan lehetne ezt a fejlődést kiindulási pontjára visszasorvasztani.

Mit magyarázom sokat az alföldfásítók temérdek küzködését? Elmondotta azt más is, én is szoltam már róla. A Margitsziget kertészei nem bibelődnek annyit cifrára szabott virággyaikkal, mint amennyit az alföldi erdőtelepítők az ültetéseikkel. De amíg amott a munkát mindenkor siker koronázza, s elnyeri jutalmát az arrahaladók bámuló tekintetében, lelkes dicséretében, addig az alföldi erdész munkáját legtöbbször megcsúfolja a rossz, szinte terméketlen talaj, az év folyamán helytelen megoszlásban leeső csapadék s a mindent kiszárító, az ültetést hol eltemető, hol megkitaró szélvihar. Mert ennek útját nem szegi semmi, s mire hozzánk ér: erejével pirosra marja a szembenéző szemet s füstként sodorja magával a lazaserkezetű futóhomokot.

Természetesen a sok munka, kísérletezés, rengeteg költség helyenkint mégis csak eredményre vezet, s kibújjik a pusztaságból az alföldi erdő. Fő jellemzője, hogy szinte tenyéryni foltokban változik az ábrázata, s ha emitt még alföldi viszonylatban égisz érnek a törzsek, amott már négy méteres magasságban útját szegte valami lappangó kór, hogy az elszáradó törzs mellett új élet reményességével biztassa a majdan csak ugyanakkorára megnövő sarjhajtást.

Kevés a fafajta, amellyel az Alföldön győzedelmeskedni lehet a talaj és éghajlat együttes mostohaságán. Köztük érték szempontjából első helyen áll a pusztai magyar „borostyán“-fája: az akác. Mindenre jó s fő előnye az, hogy még nyersen is ég. Jó talajon — azt mondják legalább — elegendő, ha az ember egy darabkáját a vállán háta mögé hajtja, s máris megered. Lehetséges, jómagam — sajnos — soha ilyen kedvező körülmények között nem tapasztalhattam a fejlődését.

Az alföldi erdő megtelepítése többnyire komoly talajelőkészítést igényel. Legköltségesebb, de legcélravezetőbb a fordítás, amelyért manapság a könnyű homokon „feketén“ és négyszögölenként 40 fillért kell leszúrni. Hogy az erdősítésre kerülő homokbucka értéke kat. holdankint a fordítás készkiadása alatt marad, az nem számít. A műsorban következő választék a mélyszántás, melyért — ha az ember egy nyomon három ekét járát s így mintegy 35—40 cm. mélyen munkáltatja meg a sorra kerülő homokot, — holdankint mintegy 120 pengőt kell kifizetni. A többi talajelőkészítés kevesebbe kerül, de annyit is ér. Ha most hozzászámítjuk a csemete igen nagyra megnőtt árát, s a földművelésügyi minisz-

térium részéről rögzített napszámbeérek felső határát jóval meghaladó ültetési költséget, rájövünk arra, hogy még ezen a téren is országos viszonylatban veretlenül visszük el a pálmát.

Ha megtekintjük a legsoványabb homoktalajokon azokat az erdőfoltokat, amelyeket eleink 30—40 esztendőnek előtte telepítettek, megállapíthatjuk, hogy fatömegük nem váltja be a reményeket, amelyeket költséges megtelepítésükhöz joggal fűztünk. Ha a kedvező esetektől eltekintünk, — nyugodtan tehetjük, mert igen szórványosan mutatkoznak — várakozáson alul, a vágáskor elérése után s kataszteri holdankint 25—40 m³ faanyagot szolgáltatnak. Nagyobb részüket az erdő kezelője nem meri levágni, mert azt tudja, hogy mit vághatna le, de azt már nem, hogy mibe is fog végérvényesen az újratelepítés kerülni. Mert az alföldi erdő egy másik huncutsága, hogy sarjról aztán csak igen nehezen akar felújulni. Készségesen elismerem, hogy jó homokon — ilyet én csak könyvből ismerek — a sarjról való felújítás kitűnő lehet, mifelénk azonban az előtörő sarjhajtásnak nem akar párja akadni.

A talaj és éghajlat mostohasága, a telepítési költségek nagysága, a vágáskori fatömeg alacsony volta, melléje a nagyon rossz útvizonyok, a legközelebbi vasúttól való mindenkor igen nagy távolság (15—20 km) azok a tényezők, amelyek az alföldi erdőkezelő munkáját befolyásolják. Csak természetes, hogy ezekre az adottságokra való tekintettel úgy kell a meglévő fatökével bánni, mint a hímes tojással, *az értékesítés pedig csak addig gazdaságos, amíg a legszigorúbban értelmezett helyi forgalomban, a környéken élő, főleg tanyás emberek soraiból kerülnek ki vásárlóink.* Ezek mind saját igával rendelkező, gazdálkodó emberek, akiket mi neveltünk már rá arra, hogy trágya helyett fával is lehet tüzelni, tanyájukhoz lassanként kizárólag mi szolgáltatjuk ki az épületfát. Szőlőjük is magunk termelte karófa mellett szökell a magasba, kerítésüket a tőlünk vett oszlophoz erősítik, vizüket a nálunk beszerzett ágas segélyével merik ki kútjukból, ostorukat sokszor a suttyomban nálunk „kitermelt“ nyirfatörzsecskére erősítik. Mi nekik termelünk s belőlük élünk. Egymásrautaltság ez, amely a kereslet és kínálat örökérvényű tétele szerint egyensúlyozza ki magát.

*

Az alföldi erdőket általában két, nagyobb csoportra oszthatjuk: a homoki és ártéri erdőkre. Szikes talajon eredménnyel egyelőre erdőt telepíteni nem lehet, s az a kevés siker, amelyet itt-ott a próbálkozó mégis felmutathat, önálló harmadik csoport alkotására elégtelen.

A homoki erdővel járó sok veszélyeségről, gondról előljáróban szoltam. Ártéri erdőkről nálunk igen ritkán hallani, nem is sok elmondani való van róluk. Többnyire jobb, áradványos talajon álla-

nak, bár a volt holtágak tömör, kötött agyagja, a mederszabályozás kotrotta kavicsaltalaj nem a legjobb élettérnek számít. Az utolsó évek felettébb magas vízállása, a téli jégárják dülása rengeteg kárt tett az ártéri erdőállományokban. Eddig vígan díszlő lágyfások kiszáradtak, a magas, kiöntött vízszint vastagon befagyó jégkerge alól kiapadó víz leroskadó jege pedig 10 éves rudasállományokat is guzsá facsart össze. Az ártéri erdők felénk kis, 300—600 kat. holdas erdőfoltokban tarkállanak a folyók, főleg a Duna mentén, s csak politikai eszmebajnokunk mindenáron érvényesülni akaró képzelőtehetsége dagasztotta azokat a nyáron „hatalmas erdőségek”-ké. Természetesen abból a jól ismert célból, hogy választói előtt érdemességét bizonyíthassa, és más hiányában ez egyszer erdősztetés lehetőségét vetítse a reménykedő, szívárványos égre. Az országnak ez a része fában legszegényebb vidékeinkhez számít, ezt legjobban a mai idők teljes önellátásra utaló helyzetképe igazolja.

*

Ma, a háború negyedik évében, közellátásunk egyéb gondjai közepebbe egyik égető, megoldatlan probléma, az ország tüzelővel való ellátása. Szinte érthetetlen, hogy amikor a visszatért kárpátaljai és erdélyi területeken állítólag bőséges készleteink vannak, miért kell a megnagyobbodott országban tűzifa-gondokkal küszködnünk. Az ok kettős: a szállítás nehézsége és az alacsony árrögzítés következtében ráfizetéssel járó, ezért csökkenő termelés.

Multkoriban egyik szaklapunk érdekes összeállítást közölt arról, miként növekszik a fa köbméterének egységára az emberi munka következtében. A tűzifa 1.72 pengős, nevetségesen alacsony áráról a 2300 pengős, szobrászfaragta fáig színes összevisszaságban sorakozott egymásmellé az egyre dráguló fatermék. Hiányzott azonban belőle, milyen elismerésreméltó módon drágul az egyszerű tűzifa, amint a fuvaros szakavatott kezébe kerül. De hiányzott az is, hogy *miért nem lel megbecsülésre az az emberi munka, amely egyáltalán lehetővé tette, hogy a magból csemete, a csemetéből vágható fa s abból felhasználásra kész faanyag váljék.*

A közellátást irányítók törekvése az, hogy a megállapított egységárak változatlanul alacsony árszinten maradjanak. Kár, hogy a rögzített árakon általában csak elvenni lehet a terményt, de kapni nem. Megfigyelhető, hogy amint a munkabért, vagy termék árát hivatalból megállapítják, a munkás csak ennél magasabb bérért hajlandó dolgozni, a termék pedig eltűnik s bevonul a feketepiacra.

Az árrögzítés helyes és nélkülözhetetlen. A drágulást a javakban mutatkozó hiány, másrészt a növekvő keresletben meg-

nyilvánuló pénzbőség idézi elő. Hiba, hogy ezzel a folyamattal az árszabályozás időnkint nem tart lépést, mert így egyoldalúan védi a fogyasztót és sújtja a termelőt. Ez a folyamat feltartóztathatatlanul a termelés, tehát a kínálat csökkenéséhez vezet, vagyis a feketepiac kiszélesedését, zugárainak további emelkedését vonja maga után. A csökkenő kínálat, növekvő kereslet azonban hatástalanná teszi a fogyasztó védelmét, mert a hiányban szenvedő fogyasztót a feketén árusítók karmaiba fereli. *Megértőbb termelővédelem egyben fogyasztóvédelmet is jelentene, és a feketepiac elleni küzdelem leghatásosabb fegyverét szolgálná.*

A fa termelése ma áldozatos vállalkozás. Minden ág minket húz, kéréseink sokszor süket fülekre találnak. Környékünkön a tavalyi árvíz legsúlyosabb csapásait is az erdőnek kellett felfognia, amint erről lapunk múltévi VII. füzetében (305. old.) már megemlékeztem.

Nem tagadom annak az elvnek a helyességét, hogy országos veszély esetén a nagyobb kárt szükségszerűen a kisebbel kell elhárítani, de állítom, hogy kellő előrelátással, gyors és erélyes intézkedésekkel *lényegesen csökkenteni lehetett volna az erdőre vezetett árvíz pusztításait.*

Az eredményes gazdálkodás első felétele a jövedelmezőség biztosítása. Hazánkban az a helyzet, hogy minél távolabb van egy erdő az árszabályozó fővárosi piactól, többnyire annál nagyobb a kat. holdankinti fahozama, szerfaszázaléka, annál kisebb az erdősítési költsége. Amikor azonban a talaj-előkészítő művelet holdankinti egységára meghaladja a vágáskor fahozamának maximált értékét, *hasznothajtó termelésről beszélni nem lehet.*

Alföldi erdőtelepítés esetén a talajelőkészítés elengedhetetlen. Két, súlyos tényezővel kell mindég számolnunk: a gyenge táperejű talajjal és annak ki nem elégítő vízgazdálkodásával. Az előbbi dönti el az állomány későbbi fejlődését, az utóbbi teszi egyáltalán lehetővé annak megtelepítését. Az előbbin változtatnunk, sajnos, nem lehet, az utóbbit azonban jelentősen befolyásolhatjuk az erdősítendő talaj előmunkálásával.

Az ideai nyárutó hosszantartó szárazsága rengeteg kárt okozott homoki erdősítéseinkben. Megfigyeltük, hogyha háromféle, buckákoni végzett talaj-előkészítő-eljárás során a csemetét csak ültetőárokba telepítettük, csaknem 100%-a kiveszett. A közönséges szántásba ültetett csemeték 60%-a életben maradt, a fordított talaj erdőtelepítése viszont 90%-ban ma is él. Keresvén az elérés okát, megállapíthattuk hogy az ültetőárok földje teljes gyökérmélységig égetően száraz volt. A meg nem munkált buckák felszíne a hamvas gyümölcséhez hasonlít: lepereg róla az eső. A szántott talaj felső, 12—13 cm mély rétege hasonlóan száraz

volt ugyan, de további réteget már üdének találtuk. A fordított földnek csak felső, 4 cm mély rétege volt száraz, alatta éltetően üde homokot találtunk. A talaj-előkészítés tehát csapadék-befogadóképesse alakítja át az alföldi homokbuckát, s természetes hogy a nyári kapálás — mi a nyáron munkahiány következtében nem kapáltattuk erdősítéseinket — fokozza a víztartókézségét. Miként viselje azonban egy alföldi erdőbirtokos a mai munkabérek terhe alatt a telepítéssel járó költségeket?

*

Háborús idöket élünk. Az ország tüzifaellátása megint kátyúba került, most mélyebbre, mint 1940 öszén. Akkor is a termelésekbe való beavatkozással kellett a helyzeten segíteni, most is erre került a sor. Akkor azonban nem állt még rendelkezésünkre a visszatért területek hatalmas fatermése, míg most kizárólag annak időben ki nem szállítása idézte elő a mai hiányt. Nagyszabású, de kényszeren alapuló intézkedésekkel kell tehát a tüzifafront hiányait pótolni, s ezek alól az alföldi erdők nehezen megtelepített, gyér fatömegű akácosai sem mentesülnek.

Öszinte, hálás köszönet jár annak, aki az első, hatalmas számokat tartalmazó rendelkezéseket a való helyzet megismerése után elviselhetőbbé zsugorította össze. Az igazság azonban megköveteli, hogy ebből az áldozatvállalásból minden erdőbirtokos kivegye a részét!

És itt felvetődik a kérdés: mi lesz jövőre? A kényszertermelés, magától értetődően, felbillenti az üzemek egyensúlyi helyzetét, s a letarolt állományok maguk kényszerítenek a hiány megtakarítására. A most termelt tüzifának már a jövő évi szükségletet kellene fedeznie s a kényszertermelt fával egyetemben már ezen a télen kemencébe kerül. A jövő évnek az önellátásra kényszerült vidék minden készlet nélkül néz elébe, és senki sem veheti rossznéven, ha komoly aggályainknak hangot adunk. Kényszertermelésekkel csak átmeneti időre lehet a hiányokat pótolni, mert az alföldi akácok elfognak, s helyettük csak 30 év múlva nő vágható állomány.

*

Többen hozzászóltak a szerfa árszabályozásához. Többnyire igen elismerő formában. Határozottan komoly előrehaladást jelentenek az engedélyezett árak, a minősítési szabályrendelet azonban, amely kiegészítésül szolgál, az alföldi szerfatermelés lélekarangját kondította meg. Eddigi termelésünk 15%-a volt a szerfa, ezután legfeljebb 4—5%-ra fog összezsugorodni. Itt mutatkozik a nagy különbség, amely az alföldi és hegyvidéki erdők között a holdankinti fatömegben, erdősítési költségen és talaj-éghajlati adottságokon kívül talán a leglényegesebb: a

hegyvidéki erdőbirtokosnak a szerfából, az alföldinek a tűzifából kell megélnie.

Az árszabályozás az alföldi erdők legfontosabb szerfaválasztékainak, az akácoszlopnak és a szőlőkarónak az árát 1941 júliusában vagóntételenként 85—95 pengővel magasabbra állapította meg, mint 1942 júliusában. Nem látom az árak és munkabérek olyan értelmű csökkenését, ami ezt az árcsökkenést megokolta volna.

A szerfarendelet részben lehetetlenné teszi számunkra a szerfa termelését — a megadott minőségi feltételekkel az Alföldön szerfát termelni nem lehet — másrészt átlagban 18°/o-al leszállítja az egyetlen választéknak az árát, amelynek a termelése ezután is lehetséges a számunkra.

Ma, amikor minden fával foglalkozó ember az ország hatmillió erdőállományáról áradozik, s közben kizárólag a hegyvidéki, visszaszerzett erdőállományokra gondol, lám, a baj óráiban mégis a lenézett alföldi erdőknek kell helytállniok.

Bármeddig húzódjék a háború, egyszer mégis csak vége lesz. A helyzetkép, amelynek az alföldi erdőbirtokosok élébenéznak, nem valami biztató. Nem lesz vágható állományuk, de annál több felújítatlan vágásterületük. Hiába írja elő a kényszertermelési határozat, hogy a kitermelt vágásokat záros határidő alatt fel kell újítanunk. Az alföldi akácok nagyobb része sarjról nem újítható fel, ültetésükhöz pedig elegendő csemete, munkáskéz és pénz kell.

Tavasszal az akácmag érthetetlenül eltűnt a piacról; csemetekertjeink a rendes vágásterületre elegendő csemetét sem nevelhették fel. A munkászekben olyan nagy a hiány, hogy egyes vidékeken az előhasználatokat a tűzifahiány ellenére sem lehet elvégezteni. Főhasználati termeléseink vontatottan haladnak előre, a miniszteri biztos a kis tételekben történő, közvetlen fogyasztóknak szánt, termelést gyorsító, lábon való eladásainkat letiltotta. Nem látta, állítólag, biztosítottak azt, hogy a fa valóban forgalomba kerül; most annál biztosabb, hogy később ér a piacra. Pénz? Ha az előrelátható ráfizetésekből tőkét lehetne kovácsolni s azt fizetségül majdani munkásaink tőlünk elfogadnák, legalább ez a kérdés meg lenne oldva.

*

Egy, az alföldi, különleges viszonyok között dolgozó erdőkezelő gondjai ezek, Uraim! Nehéz időket élünk, s meg kell értenünk: hatósági beavatkozásra szükség van. Mi mostanában mélyre süllyedtünk az értékelés ranglétráján, mert ma csak fűrészek, iparvasútak s a temételen szálerdő kihozatali lehetősége tudják felvillanyozni a kedélyeket. Ne feledkezzünk el azonban soha

arról, hogy az Alföldön is vannak erdők, és mi is élni akarunk, de életfeltételeink mások, mint a magasból, félvállról reánk letekintő, hegyvidéki erdőgazdaságainké.

A veszély óráiban — kérve kérjük — vegyék fontolóra a felelős rendelkezők nehéz helyzetünket, hiszen örömet hozunk áldozatokat, csak maradjon meg számunkra továbbra is az élet, a fejlődés lehetősége!

*

Die Lage der Tieflandwälder im heutigen Ungarn. Von I. Babos.

Die durch äusserst ungünstige klimatische und Bodenverhältnisse, Hochwasserschäden, Verkehrsschwierigkeiten usw., ohnedies sehr nachteilig beeinträchtigte Leistungsfähigkeit der Tieflandwälder ist zufolge der allzu niedrig festgesetzten Holzpreise noch tiefer gesunken; ungerechtfertigte Lohnforderungen der Arbeiter und Fuhrleute machen schon fast jede Erzeugung unmöglich.

Verfasser verlangt energische und baldigste Abhilfe, weist auf die Gefahren der Zwangsschlägerungen hin und betont die Opferwilligkeit der schwergeprüften Tieflandforstbetriebe in der Hoffnung einsichtsvoller Regierungsmassnahmen.

*

La situation des forêts de la Grande-Plaine dans la Hongrie actuelle. Par I. Babos.

Le seul moyen de rendre les forêts de la Grande-Plain lucratives consiste à élever le prix des bois et à limiter les salaires.

*

The Situation of Woodlands on the Hungarian Great Plain. By I. Babos.

Only higher timber- and wood-prices and checking of wages can save the prosperity of the forests on the Great Plain.

ÉRTESÍTÉS.

Értesítjük t. Olvasóinkat, hogy különkiadványokként küldjük meg a következő egyesületi és hivatalos közleményeket:

A) 1. Jegyzőkönyv az Országos Erdészeti Egyesületnek Budapesten, az egyesület székházában 1942. évi december hó 18-án tartott közgyűléséről.

2. Jegyzőkönyv az Országos Erdészeti Egyesület igazgatóválasztmányának Budapesten 1942. évi december hó 18-án, a közgyűlést megelőzően tartott üléséről.

B) 1. A m. kir. közellátásügyi miniszter 11.000/1943. K. M. számú rendelete a tűzifa legmagasabb árának a megállapítása tárgyában.

2. A tűzifa kedvezményes fuvardíja.

3. A m. kir. földművelésügyi miniszter 151.000/1943. F. M. számú rendelete a tűzifaszállítási igazolványok kiállítás díjának megállapítása tárgyában.